

491.82

N241

FORD UNIVERSITY
LIBRARY
STACKS
FEB 15 1968

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XV, св. 1—2.

БЕОГРАД, 1966.

САДРЖАЈ

	Страна
1) Р. Симић, Глаголска времена у зависним реченицама . . .	1—57.
2) Р. Бошковић, Око суфикса <i>-ica</i>	58—61.
3) М. Стевановић, Синтагме с генитивом и предлогом <i>с(а)</i>	62—76.
4) И. Грицкат, Наслови — посебна категорија писане речи	77—95.
5) Душан Јовић, Глаголски облици и симболика у „Игра- ма“ Васка Попе	96—102.
6) N. Rončević, Još o rečima (likovima) <i>što i šta</i>	103—107.
7) В. Лубас, Посесивна функција суфикса <i>-ица</i> у јужносло- венској топонимији	108—113.
8) Берислав М. Николић, О неким питањима критичког издавања српских писаца	114—117.
9) Језичке поуке	118—120.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

ОКО СУФИКСА *ICA*

Генезу суфикса *ica* објаснио је давно и у суштини тачно Розвадовски (Questiones grammaticae et etymologicae III, RAU XXV 415—419). То је прасловенски суфикс, који је постао, перинтеграцијом, код именице **vľčica* < **vľči* + *ca*, као што показује староиндијско *vrkī*. Јагићеве замерке овоме објашњењу (JA XX 434—5), као што је тачно истакао Фасмер (REW I 234), потпуно су неосноване: а) словенско *ica* нема никакве везе с балтичким *inkē*, а б) именице *lvica*, *vľčica*, *medvĕdica* нису никад биле деминутиви или хипокористици, нити имају икакве везе — ни по семантици ни као образовања — с именицама *lvīštĕ*, *vľčīštĕ*, *medvĕdīštĕ*. Quandoque et bonus dormitat Homerus.

Ја сам доказивао (Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници 13—15), одлучно и опширно, да је прасловенско **vľči* проширено партикулом *kā*, а не суфиксом *ca*, како то мисли Розвадовски и за њим Дорошевски (Prace Filologiczne XIII 134). Једини аргуменат који Розвадовски наводи у корист свога *ca* представља закон Бодуена де Куртене, по коме се трећа палатализација вршила у зависности од акцента. Белић је, међутим, доказао да вршење или невршење треће палатализације нема с акценатским условима никакве везе (ЈФ II 18—39). Тако аргуменат Розвадовскога, и као аргуменат и као лингвистички факат, сам по себи пада. Али он не пада само због тога. Он пада највише, и нарочито, због тога што суфикса *ca* није било, нити је могло бити, у прасловенском језику; у њему је могао постојати — и по законима палатализације и по законима деривације — само суфикс *ьca*.

Друго: ја сам покушао да докажем (о. с. 17—29) да је суфикс *ica* постао не само код именице **vľčica* него, истовремено и па-

ралелно, и код некадашњих поименичених придева типа **črni*, **žlti* (исп. староиндијско *kr̥ṣnī*, *caranī*). На тај начин објашњавају се, једноставно и лако, два основна значења тога суфикса: моционо и структурално значење његово. Остаје још да се објасни његово треће значење у словенским језицима — деминутивно, где је оно добијено.

По моме мишљењу, и то је основно значење суфикса *ica*. И добијено је код именица *děva* = jeune fille и *děvica* = petite fille. Како стоје те две именице, као образовања, једна према другој?

М е је мисли да је друга изведена од прве, готовим суфиксом *ica* (Études II 347, Slave commun² 362). Његово објашњење, према томе, не даје ништа за разумевање развитка деминутивног значења код суфикса *ica*. Много је боље, по моме мишљењу, облик *děvica* објасни Розвадовски: *děvica* = *děvi* + *ca* (тј. *kā*), као што показује староиндијско *dēvi* = *dea*. Он је само заборавио да дода да је индоевропско **dēvi* могло бити на два начина формално елиминисано у прасловенском језику: додавањем партикуле *kā*, када је давало *děvica*, и заменом наставка *i* наставком *ā*, када је давало *děva*. Тако је било у почетку: *děva* и *děvica* била су само два паралелна образовања. Али језик није стао на томе: *děvica* је, као образовање, доведена у везу с обликом *děva*. Тако је добијен, перинтеграцијом и по новој језичкој интерпретацији, суфикс *ica* с деминутивним значењем, као јединим могућим значењем у даном односу.

Треће: мени се чини — и само због тога пишем овај чланак — да за тројако порекло прасловенског *ica* говоре и акценатске прилике код именица на *ица* у српскохрватском језику. Ево како и колико.

Именице на *ица* немају у српскохрватском језику уједначен и стабилизван акценат: оне могу имати акценат и на основи и на суфиксу. За нас је важан само други случај: кад акценат стоји на суфиксу. Ту налазимо код њих три акценатска типа: тип *йца*, кад акценат стоји на вокалу *и*; тип *ица̑*, кад акценат стоји на крају, а претходни слог је кратак; и тип *йца̑*, кад акценат стоји на крају, а претходни слог је дуг. Сваки од ова три акценатска типа карактеристичан је за по једно од три основна значења суфикса *ица*.

Тако од именица на *ица*:

а) такозвана *feminina mobilia* или именице с *моционом ица* могу имати само акценат на вокалу *и*, немају никад акценат на крају. На пример: *вучица*, *лабудица*, *иријатајелница*, *соколница*, *јараница*, *бањница*, *берачница*, *врашћарица*, *врачарица*, *другарица*, *жњешварница*, *играрица*, *јемачница*, *карачница*, *кестенарица*, *кључарица*, *ковачница*, *козарица*, *крчмарица*, *млињарица*, *мобарица*, *овчарица*, *иљарица*, *ивачница*, *илвачница*, *иљешварница*, *погађачница*, *исовачница*, *јударица*, *свињарица*, *скипачница*, *сјавачница*, *чешљарица*, *чуварница*.

Уз ове примере није потребан никакав коментар.

б) Само именице направљене од придевских општих делова или именице са *сифрукијуралним ица* могу имати акценат на крају и претходни слог кратак. На пример: *брзница* (брз), *бујница* (бујан), *живица* (жив), *кривица* (крив) // *кривица*, *раница* (рани), *равница* (раван), *ситница* (ситан), *целица* (цео) // *целица*, *црница* (црн) = *трешња* // *црница* = *земља*, *рудница* (руд).

Ни уз ове примере није потребан коментар.

с) Само именице направљене од именица истога рода или именице с *деминутивним ица* могу имати акценат на крају и претходни слог дуг. На пример: *башићница* (поред *баштица*), *брадица* (поред *брадица*), *врбица* (поред *врбица*), *вунница* (поред *вунница*), *гомилница* (поред *гомилница*), *крајцарица*, *курвица* (поред *курвица*), *лађица* (поред *лађица*), *љубичица* (поред *љубичица*), *йресличница* = *билка*, *йшеничица* = *трава*, *секирица* (поред *секирица*), *сланиница* (поред *сланиница*), *слушкињица* (поред *слушкињица*), *фуруница* (поред *фуруница*), *цигарница* (поред *цигарица*), *чуиурица* (поред *чутурица*).

Уз ове примере морамо учинити две напомене. Прва: овакве примере, типа *врбица*, налазимо само у Србији и Војводини. Другде на нашој језичкој територији као да их нема. Нема их, нарочито, у архаичном чакавском дијалекту. Зато се поставља питање — колико су они стари: да нису добијени аналогично, према облицима типа *вјештица* и *иољице* код именица мушкога и средњега рода? Ја не бих рекао. Прво, за то нема никаквих лингвистичких доказа: Б е л и ћ, напротив, мисли да су наставници *иц* и *ице* код именица мушкога и средњега рода добијени према наставку *ица* код именица женскога рода (Наука о грађењу речи 131). И друго, можемо показати, без по муке, где је суфикс *ица* у српскохрватском језику могао добити дужину: код именица типа *ladiji*: **ladj* + *ьса* > *ladica*

и даље (према *лађа*) *лађица*. Али не можемо никако доказати а) зашто је тај суфикс, ако је тако добијен, у нашем језику територијално ограничене употребе (није општи српскохрватски суфикс); б) ни како је код њега добијен акценат на крају.

Друга напомена: Р и с т и ћ наводи у своје речнику примере *жандарица*, *кайларика*, *йисарика*. То су пејоративи, који су постали преношењем деминутивног *ица* од именица женскога рода на именице мушкога рода; деминутивног *ица* које је — сасвим природно и по логици развитка деминутивног значења — код именица *жандар*, *кайлар*, *йисар* развило пејоративно значење.

Р. Б.